

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дин Милко Стоянов Палангурски

на представените материали за участие в конкурс за академичната длъжност ½ щат ПРОФЕСОР за нуждите на Нов български университет, факултет МФ, департамент „История“, в професионално направление 2.2 "История и археология", обявен в ДВ, бр. 54/16.06.2020 г. и съгласно Заповед З-РК-259/21. 07.2020 г.

Единствен кандидат в конкурса е д.ф.н Момчил Николаев Методиев. Той е завършила специалност „история“ в СУ „Климент Охридски“ през 1995 г. степен магистър и след това е изследовател, преподавател, редактор, хоноруван преподавател в различни научни организации, университети и списания. В това време той защитава дисертации за Доктор по история, Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, Катедра „Стара история, тракология и средновековна история“ и Доктор на философските науки, Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, Катедра „Културология“.

Съобразно изискванията на ЗВО кандидатът има следните наукометрични показатели:

ГРУПА А.

1. Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор" – 50 точки. Еволюция на папската институция (началото на IV-началото на VII в.). Научна специалност с шифър 05.03.03 Средновековна обща история. Диплома № 27 969 /24.06.2002 г. издадена от Висша Висша атестационна комисия атестационна комисия при Министерския съвет на България

ГРУПА Б.

2. Дисертационен труд за присъждане на научната степен "доктор на науките" – 100 точки. - Православната църква и комунистическият режим в България. Научна специалност 05.08.33. Теория и история на културата. Диплома № 34534/23.08.2010 г. издадена от Висша атестационна комисия атестационна комисия при Министерския съвет на България

ГРУПА В.

3. Публикувана монография, която е представена като основен хабилитационен труд - Нюйоркски митрополит Андрей: биография, спомени, дневници. София: Рива, 2016. ISBN 978-954-320-561-5 – 100 точки

Монографията посветена на митрополит Андрей проследява живота на един от онези, на които се пада тежката участ да пренесат БПЦ от тежкото време след националните катастрофи, към новото време. Тя е изградена изцяло на оригинален изворов материал и покрива едно слабо известно за историческата наука време от средата на 20 век. Както всяка биография, и тази естествено е разположена върху контекста на история на БПЦ, като се съобразява с неговата лична кариера в страната и впоследствие в Ню Йорк.

Извеждането на преден план на основните проблеми, които стоят през БПЦ на базата на личната биография на Стоян Петков е несъмнен научен принос на автора. Несъмнено неговата теза, че битките вътре в църковната структура са плод на споровете около нейното обществено присъствие, схизмата и с начина на нейното управление са напълно защитими. Това става чрез персоналната история, но отговаря на реалните процеси и явления.

Логично втората част на книгата да е посветена на житейския път на епископ, а след това митрополит Андрей като водач на българската епархия в Америка. Показани са силно политизирания характер на българските църковни общини в Америка и силното влияние на македонските българи. Стават ясни

трудните отношения между Българската църква, църковните общини в Америка, комунистическо правителство и антикомунистическата политическа емиграция. Весъмнен успех е обединяването на българска църковна общност в единна епархия, на която през 1947 г. той е избран за митрополит, но непризнат от Българската църква до началото на 60-те години. Монографията проследява и опитите на митрополит Андрей да утвърди освен своя авторитет и стремежаму за създаване на нови църковни общини, контактите му с другите емигрантски православни общности и стремежите му за опазване на единството на българската църква в Америка. И м крайна сметка, признаването му от от Св. Синод в София и привличането на митрополит Андрей като пълноценен член на този Синод в началото на 60-те години, довело пък до поредното разделение в българската църковна общност по оста контакт с комунистическото правителство и позволява намеса на държавата в ръководството на епархията и оформянето на три части в епархията.

Интересни са страниците за неговото участие в преговорите за премахването на схизмата в Цариград. Така житейският път на митрополит Андрей се оказва средоточие на проблемите доминиращи в историята на БПЦ. Несъмнен принос са страниците за контактите му със знакови лица като Вселенския патриарх Атинагор, монсеньор Анджело Ронкали, а след това папа Йоан XXIII, с цар Симеон II и други лидерите на българската политическа емиграция, едни от най-интересните богослови на XX век, преподавателската му дейност в „Свети Владимир“. Несъмнен принос е публикуването на запазените мемоари и извадки от дневника на митрополит Андрей.

4.Държавна сигурност: Предимство по наследство: Професионални биографии на водещи офицери. София: Сиела, Институт за изследване на близкото минало, 2015. ISBN 978-954-28-1937-0. в съавт. с Мария Дерменджиева. От автора са страниците 9-137,308-605,718-733,887-907.

Монографията посветена на професионалния профил на водещите офицери на тоталитарната служба за сигурност през комунизма е разработена върху изцяло непознати и недопуснати в оборот документи и материали, извадени от архива на Държавна сигурност. Практически това е пълен анализ на структурата, щата, организацията на работа и кадровото развитие на нейните служители. Изводите се базират на огромни статистически данни върху професионалния облик на офицерския корпус и обработени огромно количество кадрови досиета. Тези данни трудно биха променени в своите параметри и спокойно ще могат да бъдат използвани от изследователите и директно ще премиват в общи исторически изследвания като необоримо доказателство.

Другата задача, която са си поставели двамата автори е изваждането на т-нар. институционална култура като част от тоталитарната система и нейното прехвърляне в периода на посткомунистическия преход. Потърсен е отговор на въпроса на кого служи Държавна сигурност и как е изградена и гарантирана лоялността на нейните кадри, както и системата за подбор и кариерно израстване.

Първата част е посветена на назначаването, работата, организацията, структурата и кариерното развитие на служителите. В заключението е изведено продължаването на тази институционална култура след 1989 г.

Анализът на биографиите на водещи служители на Държавна сигурност е направена за да се демонстрирана разликата в поколенията, работили в системата и профилите на водещите офицери. Служителите, работили в Държавна сигурност през комунизма, са разделени на две поколения. Доказано е, че водещ критерии за назначаването и на двете поколения е произходът, като критерий за гарантиране на тяхната лоялност към Комунистическата партия. Разделянето между двете поколения е личната заслуга на тези служители около 9 септември 1944 г.

Профилът на двете поколения е много добре очертан, като се показва моделът за развитие на тези хора, Първото поколение оперативни работници са хора почти изцяло със селски произход, преместили се в хода на образованието си в близкия град. Гръбнакът на службата са хора със средно образование, участвали около заемането на властта и при преследването на офицерския състав в армията. Точен е изводът, че „образованието и квалификацията следват, а не предхождат назначението“. Водещите критерии за назначаване на второто поколение е същия, но добавена и протекцията на партийното ръководство или от началниците в службата. Второто поколение имат завършено висше образование, без обаче това да е задължително условие за постъпване на работа, а наред с това образованието няма отношение към управлението или длъжността, на която е назначаван служителят.

Изводите за бюрократичността на системата, стабилността чрез доминацията на първото поколение, запушването на растежа и вътрешното напрежение са напълно обосновани. Това обяснява защо „Държавна сигурност се превръща в затворена и стагнираща система, която рекрутира кадрите си въз основа на техния произход и не допуска естествена смяна на поколенията“. Успехът на службата да опази режима се дължи не на качеството и, а на институционалния произвол и възможността да взима административни мерки и извънсъдебни репресии до края „развития социализъм“.

Единствената ми препоръка към изследването е, че на базата на наличния обилен изворов материал е възможно да бъде направен разрез на зависимостите на по-ниско ниво и да се отговори на въпроса, доколко по-ниските нива на офицери и служители се подбират и зависят по същия или друг начин, както висшия офицерски състав. Давам си сметка, доколко това е трудно и невъзможно да се направи в едно изследване, но един „сондаж“ на едно или

две звена, може да подаде интересна информация и насоки за бъдеща историографска дейност.

ГРУПА Г.

4. Публикувана монография, която не е представена като основен хабилитационен труд – **100 точки** **Машина за легитимност. Ролята на Държавна сигурност в комунистическата държава. Институт за изследване на близкото минало. София 2007 г. ISBN - 978-954-28-0237-2**

Книгата е посветена на създаването, развитието, структурата и мястото на Държавна сигурност в комунистическата държава. Това изследване предшества хабилитационния труд и е отлична основа за постигането на следващите изследователски цели на д.ф.н Методиев. Показана е същността на ДС, кадровите решения, използването ѝ като инструмент за насилие и контрол върху обществото и превръщането му в инструмент за политическа легитимност на управляващата партия, която е пряк инструмент за насилие и изпълнение на задачите на управляващата партия.

В отделни глави много точно са представени дейността на разузнавателните и контраразузнавателни служби, техническите подразделения и разбира се, контролът от страна на БКП и кооперацията с подобно служби от другите комунистически страни. Трява да се отбележи, че едва ли има изследовател на тоталитарната система, който би могъл да бъде ефективен, без да се опре на това изследване.

5. Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен "доктор" или за присъждане на научна степен "доктор на науките"- Папите и тяхната империя (II-VII в.) Габеров, Велико Търново 2002 г. ISBN 954-9607-68-22. - 75 точки.

Между вярата и компромиса. Българската православна църква и комунистическата държава (1944-1989 г.). Институт за изследване на близкото минало, София, 2010. ISBN - 978-954-28-0649-3 (книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на научна степен "доктор на науките") – 75 точки.

Общо - 150 точки

6. Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация– 60 точки

Това са: The Ecumenical Activities of the Bulgarian Orthodox Church: Reasons, Motivations, Consequences. Occasional Papers on Religion in Eastern Europe [online]. 2012, vol. XXXII (3), pp. 3-12 [viewed 27 November 2019]. Available from: <http://digitalcommons.georgefox.edu/ree/vol32/iss3/3>; и Поврат или приемственост. Динамика в отношенията между църква и държава в комунистическа България. Балканистичен форум. 2018, (1), с. 16-28. ISSN 1310-3970. Статията е включена в Scopus

7. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни толове– 220 точки

8. Студии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация– 90 точки

9. Студии, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни толове– 180 точки

10. Публикувана глава от колективна монография – 60 точки

Статиите и студиите са публикувани в признати от НАЦИД списания и сборници. Те обхващат определени въпроси и проблеми от основното направление на изследване на д.ф.н Момчил Методиев.

Те са в няколко направления. Личностни биографични профили на дейци от историята на БПЦ се представят на базата на неизползвани до този момент

документи, като тези биографии не са свързани с рецензираните монографии. Герои на автора са епископ Антоний, митрополит Пимен, Неврокопският митрополит Борис, Доростолският митрополит Иларион, прот. Стефан Цанков.

Логично погледът на изследовател като д.ф.н Методиев да се спре и на последиците от секуларизацията по време на комунизма и публичното присъствие на Българската православна църква в българското общество и същевременно опитите тя да бъде подчинена на политическите и националистическите интереси на тоталитарната система.

Отделен интерес и място заемат поредицата документални издания и публикации, които имат несъмнен принос към показването на изворовата база на българската история. Несъмнено, на преден план излизат дневниците на патриарх Кирил. Специален сборник е посветен на Военото разузнаване през комунизма и още няколко на сборника за Държавна сигурност, тематично посветени на и края на тоталитаризма, за дейността и като политическа полиция, ограничаването на гражданските организации и за Тодор Живков. Тази научна дейност изисква огромно време и усилия, които явно д.ф.н Методиев не щади за да популяризира основните си направления в своите изследвания и да даде възможност и на други учени да имат базови понятия и документация за своите изследвания.

ГРУПА Д. изискуеми – 100 – представени 520 точки. Цитиранията представени за рецензиране покриват целия вектор на допустимите от закона възможности - **63** Цитиранията показват кандидатът като учен, който е добре разпознаваем в международен и вътрешен план. Неговите постижения са достатъчно известни на всички специалисти, които се занимават с модерната българска история и направените изводи и анализи са неоспорима база за развитие на историографския процес. По вид цитиранията са разделени както

следва. Трябва да се отбележи, че представените доказателства напълно покрива изискванията в ЗРАСРБ, както за професор, така и за предходната степен - доцент.

12. Цитирания или рецензии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове – 6;

13. Цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране – 27;

14. Цитирания или рецензии в нереперирани списания с научно рецензиране – 29.

Кандидадът **ПОКРИВА** напълно изискванията на закона и в последната група наукометрични показатели:

ГРУПА Е. изискуеми – 100 – представени 145 точки, както следва:

15. Придобрита научна степен "доктор на науките" - 40 точки.

17. Участие в национални научни или образователни проекти, предложени са шест позиции, от които приемам за реални научни проекти три от тях – 45 точки:

„Гражданско образование в действие“. Образователен проект, проведен от Софийска платформа и подкрепен от МОН - 2017 – 2020. „Уроците на миналото: какво се случи преди '89-та?“. Образователен проект, проведен от Софийска платформа и подкрепен от МОН. - 2016 – 2017; „25 години свободна България“. Образователен проект, проведен от Софийска платформа и подкрепен от МОН. - 2014 – 2015.

18. Участие в международен научен или образователен проект – 60 гочки.

Кандидадът е взел участие в два проекта на Bundeszentrale für politische Bildung/bpb: „1. Transition Dialogue 2019-2021. Dealing with change in democratic

ways.” Посветен на преподаването на пост-комунистическия преход в Германия и страните от Източна Европа. 2019 – 2021 г. 2. “The Generation of transition in Europe’s post-communist societies: Challenges for civic engagement and citizenship education”. Проект за поколението на прехода и наследството на комунизма в страните от Източна Европа. 2018 – 2019 г.

Третият проект е на Woodrow Wilson Center, Washington DC: Cold War International History Project. 2001-2002)

И трите национални и трите международни проекта имат сериозно значение за развитието на образователният сектор. Те са и принос в научното развитие, тъй като освен образователни, притежават и строго научни цели, които са изключително актуални поради необходимостта за анализ и синтез на непроученото историческо минало на тоталитарните системи. По-голяма част от направеното е популяризирано и в чужбина чрез публикациите на чужд език.

22. Публикувано университетско учебно пособие или учебно пособие, което се използва в училищната мрежа - 20 точки: Методиев, М. Студената война: Братските държави и Големият брат. В: Еленков, И; Ганев, Г.; Келбечева, Е; Николов, Т.; Дерменджиева, М; Методиев, М, Кьосев, А.; Знеполски, И: Какво се случи преди '89-та : исторически сборник за комунизма в България : уроци от миналото за ученици и учители. София : Фонд. Софийска платформа, 2017. ISBN - 978-619-90431-7-2

Рецензираните трудове показват, че д.ф.н. Момчил Методиев е напълно изграден учен. Той вече притежава собствен място в историографския процес, с много ясна и точно определена сфера на научно проучване и развитие. Кандидатът притежава отлична методологична подготовка и има изключително професионално отношение към изворовия материал, както и е напълно коректен към постиженията на останалите изследователи. Привлечените документи са събрани и обработени лично от автора, а всички анализи са

неоспоримо негово лично творчество. Тезите му вече имат своето място в научното пространство и се превръщат в необходима, а и неотменима основа при изследванията на тоталитарната държава.

Анализът на количествените параметри на представената научна продукция, която се изисква от закона показва, че кандидатът притежава и далеч надхвърля изискуемите обеми. Тъй като това е първа хабилитация, кандидатът има достатъчна продукция, която да покрие изискванията за доцент, доктор на науките и професор, както се изисква от националните институции.

В заключение искам да подчертая, че представената научна продукция и извършената изследователска работа ми дават пълното основание да заявя, че участникът в конкурса нито за миг не е прекратявал своите изследвания – напротив – той се изявява като един от най-плодотворните автори през последните две десетилетия, винаги е наясно със сферите на своето научно действие. Насочването му към църковната история и дейността на Държавна сигурност е плод на дългогодишен творчески интерес. Без да търси някаква целенасочена обемност на своите постижения, той успява да включи в своя научен репертоар както изследвания, така и най-тежката дейност за историка – публикации на изворите – една тежка и неблагодарна като научно признание работа, но която има своето дълготрайно значение и непреходност. Всичко това ми дава пълна увереност да гласувам положително за заемане на академичната длъжност „професор“ на д.ф.н. Момчил Методиев.

Проф.дин Милко Палангурски

25.9.2020

